

Brittisk partikamp före kriget

Han var imperialisten som stödde Mussolini. Ändå framstår Winston Churchill för eftervärlden som moraliskt överlägsen Neville Chamberlain. Jacob Rennerfelt har läst om kampen inom tories före kriget.

Modern historia

Graham Stewart
Burying Caesar - Churchill, Chamberlain and the battle for the Tory party
Weidenfeld & Nicolson, 1999

Fredskämpen Neville Chamberlain.

I maj 1940 nådde Churchill sina drömmars mål och efterträdde Chamberlain som premiärminister. Han hade med Disraelis ord nått toppen av den flottiga pålen ("the greasy pole"). Historien har sedan dömt Chamberlain, medan Churchill blivit hjälte.

På trettioalet var rollerna omkastade. Churchill var uträknad samtidigt som Chamberlain befann sig i maktens centrum. I avgörande frågor stod de på olika sidor.

Bägge kom från framstående politikerfamiljer. Såväl Churchills far som Chamberlains var tunga politiker i den senviktoriaanska eran. Lord Randolph Churchill uppvisade drag som gick igen hos sonen. Bitvis impulsiv och omdömeslös trodde han att han var outhärlig. Med en obetydlig principfråga som förevändning erbjöd han sig att avgå, bluffen synades och karriären var över.

Som kolonialminister var Joseph Chamberlain arkitekten bakom Imperiet. Han hade - aldrig infriade - ambitioner att bli premiärminister.

Ambitionen fördes vidare till Nevilles äldre halvbror Austen som trots att han var partiledare, utrikes- och försvarsminister även han misslyckades med att klättra upp till toppen av pålen.

Tre frågor upptog trettioalet: ekonomin, Indien och frågan om militär upprustning. Så som på

Krigshjälten Winston Churchill.

andra håll världen över befann sig den brittiska ekonomin i fritt fall med kraftigt ökande arbetslöshet. Den politiska lösningen blev att bilda en samlingsregering som varade till 1935, långt efter att de ekonomiska problemen vilka hade använts som ursäkt för den var lösta. Avgörande var hur man skulle skydda brittisk industri och arbetstillfällen.

UNDER STANLEY BALDWIN hade de konservativa bytt fot och slagit in på protektionismens väg. Längre än någon annan tory förespråkade Churchill frihandel. Men först och främst var han imperialist. Och för att bevara Indien - juvelen i imperiets kröna - behövde han stöd från partiets protektionistiska högerfalang. Frihandeln offrades således för juvelen.

Chamberlain däremot var anhängare av sin fars idéer om imperiepreferenser (frihandel inom imperiet och tullar mot omvärlden) samt en mer naturlig kandidat. Som samlingsregeringens finansminister mötte han på ett sätt sitt öde när han fick en (om än begränsad) möjlighet att genomföra sin fars idéer.

Churchills hållning i Indienfrå-

gan orsakade nästan inbördeskrig bland de konservativa och hotade samlingsregeringens existens. Vanligtvis brukar motståndet mot ökat självstyre för Indien framhållas som avgörande orsak till att han inte återträdde i regeringskansalen. Stewart avviker från den gängse uppfattningen och menar i stället att Churchills temperament inte passade koalitionspartnern Labour.

Stewart beundrar Churchill men trots sina sympatier lyfter han fram aspekter som nyanserar bilden av Chamberlain. När denne i valkampanjen 1935 ville upprusta försvaret blev han mfer än någon annan utpekad som krigshetsare av Labour (som var pacifistiskt). Som premiärminister prioriterade han byggandet av de stridsflygplan som senare visade sig outhärliga i slaget om Storbritannien. Chamberlains uppfattning om Hitler förstärktes dessutom av de råd han fick från flera av Storbritanniens beskickningschefer utomlands. Så ansåg ambassadören i Berlin, Sir Neville Henderson, att den brittiska pressen borde uppmanras att skriva om "fredsaposteln" Hitler.

Historien efter det är välkänd. Andra världskriget blev Churchills

returbiljet till regeringen. Efterklockheten är ingen bra mättstock för att värdera historiska skeenden och eftervärlden har idealiserat briterernas krigsförklaring. Därför är det av vikt att ha de chamberlainska bevelkesgrunderna för ögonen.

MED FÖRSTA VÄRLDSKRIGETS slakt i minnet så var eftergiftspolitik till en början oerhört populär. Centraleuropa ingick inte i den brittiska intressesfären. Och när Storbritannien förklarade krig gjorde man det för diktatorn (Polen) och inte för demokratin (Tjeckoslovakien). I det avseendet följde man en fyrahundraårig tradition av engelsk realpolitik. Oavsett om hotet kom från Ludvig XIV, kung Filip av Spanien, Napoleon eller Wilhelm II så hade det varit engelsk politik att bekämpa ett en nation väste sig stark och dominerade den europeiska kontinenten. Chamberlain och andra politiker med honom kalkylerade fel. De blev tagna på sängen av Molotov-Ribbentropakten som grusade deras förhoppning att Tyskland och Sovjet skulle göra slut på varandra. Den brittiska intressesfären låg i stället i Medel-

havet som via Suezkanalen var färdvägen till kolonierna i Asien. Såväl Chamberlain som Churchill var därför angelägna att upprätthålla goda relationer med Mussolinis Italien; som senare blev en allierad. För att undvika att Italien drevs i tyskarnas famn översåg de med Italiens folkrättsliga övergrepp. Protesterna kom i stället från utrikesminister Anthony Eden.

Churchills överslättande inställning gentemot Mussolini förklarar med att han ansåg att det primära hotet kom från Tredje Riket. Och han såg denna fara tidigare än andra. Churchill kritiserade premiärminister Chamberlains officiella utrikespolitiska doktrin, eftergiftspolitik, före München 1938.

I samband med "Anschluss" ansåg Churchill att Storbritannien borde varna Hitler att ytterligare invasioner skulle medföra krig. Chamberlain var naturligtvis angelägen att inte utfärda en sådan garanti. För sin uppdrustningspolitik sökte Churchill stöd i inflytelserika judiska kretsar och röstade mot regeringens förslag om begränsning av judisk invandring till det brittiska Palestinamandatet stridande mot Balfourdeklarationen, 1917 års löfte om stöd åt upprättande av ett judiskt nationalhem i Palestina.

Chamberlain misslyckades med sin strategi för att bevara fred. Och trots att Churchill har del i segern över Tyskland så misslyckades han med sitt övergripande mål att bevara Imperiet. Även om Churchill i många avseenden framstår som traditionell (om än misslyckad) imperialist, så förelåg det avgörande skillnader i deras respektive synsätt. Churchill var inte bara avsevärt mer förutseende beträffande Hitlers intentioner än Chamberlain. För honom var också en fredlig samexistens med det barbariska Tyskland omöjlig. Churchill framträdde således även moraliskt i en annan dager än Chamberlain, vars öde kan ses som en påminnelse om att politik är mer än att-vilja.

JACOB RENNERFELT

Varför upprör Radetskis rapport så mycket?

BETRÄKTELSE

Bo Persson undrar varför folk som inte har minsta hum om vare sig sophantering eller ekonomi hackar på Marian Radetski. Varför blir människorna kinder, så röda när sopsortering sätts ifråga? Finns inte viktigare saker att uppröas över? Påbudet att hela världen ska sopsortera borde vara större orsak att bli förbannad än utsikten att slippa tvätta mjölkpaket och sortera hushållsavfall.

Marian-Radetski har skrivit en rapport för Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, "ESO, med namnet "Återvinning utan vinning". Budskapet kan sammanfattas i tre punkter:

- Återvinning är onödigt i Sverige med hänsyn till deponeringsmöjligheterna.
- Återvinning kostar miljö- och välfärdsmissigt mer än den smakar.
- Återvinningens miljö- och välfärdsmissiga kostnader visas bäst genom en samhällsekonomisk kalkyl.

RADETSKI BLIR FÖRSTÅS påhoppad från diverse håll och beskylld för att vara en räknisse och för att ägna sig åt ekonomism. Lars Ilshammar som skriver kolumner i Metro är en röst i denna idiotiskt gläfsande kör. Den 7 december

drog han en låns för att det är häf-tigt att sortera sopor, och det utifrån att han och hans likasinnade är "utrustade med vanligt bondförnuft". Det är väl tänkt att ursäkta att han varken vet något om återvinning eller ekonomi.

MEN HAN FÖROLÄMPAR de präktiga odalmän som verkligen besitter bondförnuft. Ilshammar tror att sopsortering och återvinning av hushållsavfall är en frivillig aktivitet, jämförbar med att äta, sova, älska och se på TV. I själva verket rör det sig om ett lägfäst, straff-sanktionerat, statligt tvång. Det är som om vi skulle flytta Mona Sahlin fyrahundra år tillbaka i tiden och låta henne dra sitt "Det är häf-tigt att betala skatt" för den skänkska allmoggen. Livegna bönder och gårdsträlare skulle säkert stå i hand-

fallen begrunden inför sådan visdom.

TILL SKILLNAÖ FRÅN den obskurantistiska värld där Ilshammar vistas kräver det upplysta samhället att statliga åtgärder ska vara sakligt motiverade, alltså inte godtyckliga. Statliga åtgärder ska höja, inte sänka, den allmänna välfärden. Vad Radetskis motståndare inte tycks förstå är att hans kritik av sopsorteringen innebär beskyllning för just godtycklighet och att den sänker välfärden: Det borde gå att undersöka om han har rätt. Men för "stressede reportrar som inte har tid eller ork att sätta sig in i frågan" - som Ilshammar uttrycker det - tar en sådan undersökning emot. Och de som har slitit med soporna i tio års tid i tron att de räddat miljön vill kanske inte heller veta.

Ilshammar ska dock ha en eloge för att han i samma kolumn tar upp problemet med forskarna i elfenbenstornet. Man får förstå att ekonomer beskylls för ekonomism.

Med få undantag - som Sven Rydenfeldt, Bo Södersten och Marian Radetski - sköter professorerna i nationalekonomi sina folkbildande plikter illa. Och när de försöker, använder de ett onödigt tillkrånglat språk. Det är de som inte kan ekonomi som breder ut sig i media om ekonomiska ting. De andra skriver för varandra. Trots Nobelpris framstår denna lart opp lart-attityd bland ekonomerna som alltmot onyttig. Det är farligt att låta ekonomiska villfarelser breda ut sig och stå oemotsagda.

BO PERSSON